

В.І. Терьохін, В.С. Манзій, С.О. Пузік, В.С. Шевчук

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ВІДНОСНОГО РУХУ ЧАСТИНОК ЗАБРУДНЕННЯ У ГРАВІТАЦІЙНОМУ ОЧИСНИКУ

Установлено, що горизонтальне відносне переміщення частинок забруднення в рідині при її очищенні в гравітаційному очиснику практично відсутнє, тобто переносна сила інерції $F_c^{\text{ін}}$ зрівноважується горизонтальною складовою стоксовської сили опору F_o^{Γ} .

Очистка авіаційних пально-мастильних матеріалів має вирішальний вплив не тільки на їх економію, але і на надійність роботи агрегатів паливної та інших систем повітряних кораблів на безпеку польотів.

Одним із способів очистки нафтопродуктів в силових полях є використання гравітаційного поля Землі в пристроях, які називаються гравітаційними очисниками (ГО)

Як зазначалося в роботі [1], основною структурною частиною ГО є щілина, утворена паралельними горизонтальними круглими осаджувальними пластинами, що являють собою кільця з внутрішнім r_o та зовнішнім R радіусами (див. рисунок).

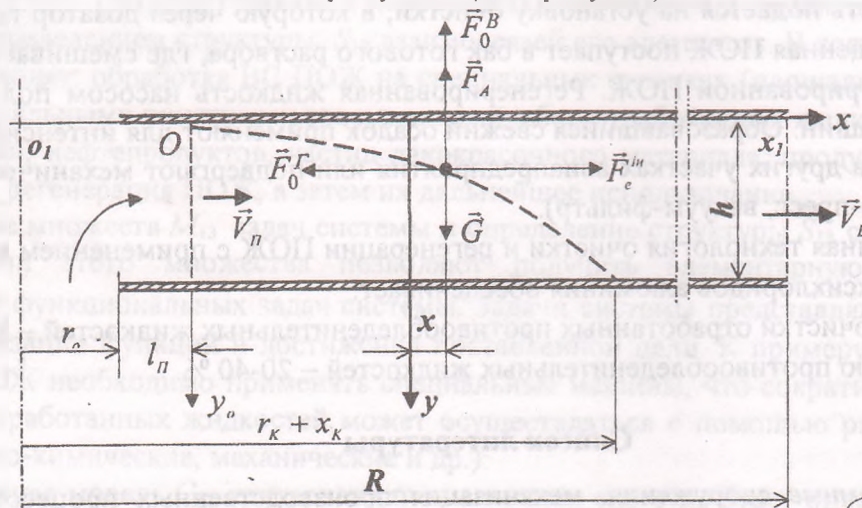

Схема сил, що діють на частинку забруднення

У роботі [2] встановлено, що рух рідини в щілині ламінарний. При цьому рідина плавно входить в щілину радіусом r_o , а виходить радіусом R . Згідно з даними роботи [3] формування ламінарного потоку рідини відбувається на початковій ділянці довжини l_p , яка для плоскої щілини нескінченної ширини і висоти h дорівнює $l_p \approx 0,225 h \text{Re}$, де Re – число Рейнольдса, яке визначається з виразу

$$\text{Re} = \frac{VD_{\Gamma}}{\nu}$$

де V – середня швидкість рідини; D_{Γ} – гідравлічний діаметр поперечного перерізу щілини, ν – кінематичний коефіцієнт в'язкості рідини.

Згідно з рівнянням нерозривності об'ємна подача рідини в ГО $Q = nSV = \text{const}$, де S – площа поперечного перерізу щілини, n – кількість щілин. Тому

$S_B V_B = S_{\Pi} V_{\Pi}$, де S_B та V_B – відповідно площа та середня швидкість на виході із щілини; S_{Π} і V_{Π} – відповідно площа та середня швидкість на відстані $r_o + l_{\Pi}$ від осі ГО.

Як видно з рисунка, $S_{\Pi} = 2\pi(r_o - l_{\Pi})h$, а $S_B = 2\pi R h$, тобто середня швидкість $V = Q/nS$, обернено пропорційна відстані від осі ГО, а це означає, що рух рідини в щілині рівнозмінний (прискорення рідини $a_e = \text{const}$). Такому рухові притаманні відомі із фізики залежності, які згідно з рисунком мають вигляд:

$$V_B = V_{\Pi} + a_e T \quad \text{та} \quad R = (r_o + l_{\Pi}) + V T + a_e T^2/2, \quad (1)$$

де T – час проходження рідини через щілину на ділянці $R - (r_o + l_{\Pi})$.

Об'єктом дослідження є ГО з такими параметрами:

$$Q=50 \text{ л/хв} = 833 \text{ см}^3/\text{с}; \quad r_o=5 \text{ см}, \quad h=0,3 \text{ см}, \quad n=90, \quad \nu=0,015 \text{ см}^2/\text{с}; \quad R=28,77 \text{ см}.$$

Тому

$$V_{\Pi} = \frac{Q}{2\pi R h \cdot 90} = 0,17 \text{ см/с};$$

$$V_{\Pi} = \frac{Q}{2\pi(r_o + l_{\Pi})h \cdot 90}.$$

Оскільки $V_B = 0,17 \text{ см/с}$ і за даними роботи [3] $D_{\Gamma} = 2h$, то можна обчислити попереднє значення числа Рейнольдса

$$\text{Re} = \frac{2hV_{\Pi}}{\nu} = 6,8.$$

Тоді $l_{\Pi} \approx 0,045 \text{ см}$. Початкова середня швидкість рідини $V_{\Pi} = 0,97 \text{ см/с}$ (якщо за нею визначити число Рейнольдса, то отримаємо $\text{Re}=38,8$ і $l_{\Pi} \approx 0,25 \text{ см}$).

Вирази (1) набувають вигляду

$$\begin{cases} 0,17 = 0,97 + a_e T, \\ 28,77 = 5 + 0,25 + 0,97T + \frac{a_e T^2}{2}. \end{cases}$$

У результаті розв'язування отриманої системи двох рівнянь з двома невідомими знаходимо

$$a_e = -0,019 \text{ см/с}^2; \quad T = 41,6 \text{ с}$$

Саме ці величини необхідні для дослідження руху частинок забруднення в ГО.

Як відомо з фізики, рух частинок є складним: разом з рідиною уздовж щілини і відносно рідини. Для зручності введемо декартову систему координатних осей x та y , пов'язаних з рідиною (початкове положення початків осей – в точці O (див. рисунок)).

Тепер можна скласти диференціальні рівняння відносного руху частинки забруднення в проєкціях на ці осі.

Згідно із схемою сил, що діють на частинку забруднення,

$$\begin{cases} m\ddot{x} = F_e^{\text{IH}} - F_o^{\Gamma} \\ m\ddot{y} = G - F_A - F_o^{\text{B}}. \end{cases} \quad (2)$$

В цих рівняннях позначено: $m = \frac{\pi d^3}{b} \rho_r$ – маса частинки (d – діаметр частинки, умовно прийнятої за кульку; ρ_r – щільність рідини, $\pi = 3,14$), $F_e^{\text{ін}} = m|a_e|$ – переносна сила інерції; $G = mg$ – вага частинки ($g = 981 \text{ см/с}^2$), $F_A = m_p \cdot g$ – архімедова сила ($m_p = \frac{\pi d^3}{b} \rho_p$ – маса витісненої частинкою рідини, щільність якої ρ_p), $F_o^{\text{Г}} = 3\pi d \rho_p v_x$ – горизонтальна складова стоксовської сили опору ($\dot{x}$ – горизонтальна складова відносної швидкості частинки); $F_o^{\text{В}} = 3\pi d \rho_p v_y$ – вертикальна складова стоксовської сили опору ($\dot{y}$ – вертикальна складова відносної швидкості частинки).

Після підстановки всіх наведених величин в систему диференціальних рівнянь (2) і спрощення матимемо для $\rho_p = 3 \text{ г/см}^3$ та $\rho_r = 0,785 \text{ г/см}^3$:

$$\begin{cases} \ddot{x} = 0,019 - \frac{0,07}{d^2} \dot{x} \\ \ddot{y} = 654 - \frac{0,07}{d^2} \dot{y} \end{cases} \quad (3)$$

Як і в роботі [1], де розглядалось тільки друге рівняння системи (3), кожне з рівнянь можна розв'язати шляхом поділу змінних. У результаті розв'язання другого рівняння системи (3) отримаємо

$$y = 9343d^2 t + 204e^{6,5 \frac{0,07t}{d^2}} - 204e^{6,5} \quad (4)$$

Оскільки в згаданій роботі не розглядалося перше з рівнянь системи (3), наведемо його розв'язання.

Оскільки $\ddot{x} = \frac{dx}{dt}$, то можна це рівняння подати у вигляді

$$\frac{d\dot{x}}{dt} = 0,019 - \frac{0,07}{d^2} \dot{x}$$

Розділяємо змінні

$$\frac{d\dot{x}}{0,019 - \frac{0,07}{d^2} \dot{x}} = dt$$

і інтегруємо обидві частини

$$\int_{\dot{x}_0=0}^{\dot{x}} \frac{d\dot{x}}{0,019 - \frac{0,07}{d^2} \dot{x}} = \int_0^t dt$$

Тоді

$$\dot{x} = 0,27d^2 - 0,27 \cdot 0,019^2 \cdot e^{-\frac{0,07t}{d^2}}$$

Так само подаємо і $\dot{x} = \frac{dx}{dt}$. Тоді

$$\frac{dx}{dt} = 0,27d^2 - 0,27 \cdot 0,019^2 \cdot e^{-\frac{0,07t}{d^2}}$$

Розділяємо змінні

$$dx = 0,27d^2 dt - 0,27 \cdot 0,019^2 e^{-\frac{0,07t}{d^2}} dt$$

Інтегруємо

$$\int_0^x dx = \int_0^t 0,27d^2 dt - 0,27 \cdot 0,019^2 e^{-\frac{0,07t}{d^2}} dt$$

Після інтегрування і спрощення маємо

$$x = 0,27d^2 t + 3,86d^4 e^{-\frac{0,07t}{d^2}} - 3,86d^4 \quad (5)$$

Поклавши $y = h = 0,3$ см, можна з рівняння для y (4) знайти час t_K осідання найбільш віддалених від нижньої пластини частинок різних розмірів (розрахунки велися для значень d , рівних 0,001; 0,002; 0,0025; 0,005; 0,01 та 0,02 см).

Підставляючи знайдені значення часу в рівняння (5) для x , можна знайти величини горизонтального кінцевого переміщення x_K таких частинок забруднення. Результати розрахунків зведені в таблицю, де для наочності поміщені і результати розрахунків величини r_K за формулою (1).

d , см	0,001	0,002	0,0025	0,005	0,01	0,02
t_K , см	32	8	5,2	1,3	0,32	0,08
x , см	$8,64 \cdot 10^{-6}$	$8,63 \cdot 10^{-6}$	$8,77 \cdot 10^{-6}$	$8,76 \cdot 10^{-6}$	$8,64 \cdot 10^{-6}$	$8,63 \cdot 10^{-6}$
r_K , см	26,6	12,4	10,04	6,49	5,56	5,33

Аналіз розрахунків дає підставу стверджувати, що горизонтальне відносне переміщення x частинок забруднення в рідині практично відсутнє, тобто сила F_e^{IH} урівноважується силою F_o^{Γ} .

Таким чином обгрунтовано, що при аналітичних розрахунках ГО досить розглянути тільки диференціальне рівняння відносного руху в проекціях на вертикаль, як це мало місце в роботі [1]. Крім того, встановлено, що практично $r_o + l_{II} = 5 + 0,045 \approx r_o$, тобто можна вважати, що ламінарний рух устанавлюється відразу на початку щілини.

Список літератури

1. *Расчет* гравитационного очистителя непрерывного действия для очистки авиационных топлив от загрязнений С.А. Пузык, В.С. Манзий, В.С. Шевчук «Исследование эксплуатационных свойств авиа ГСМ и спецжидкостей» – Сб. науч. тр. – К.: КИИГА, 1986. – С.115-120.
2. *Торг А.С.* Основные задачи теории ламинарных течений. – М.: ГТТИ, 1951.
3. *Ачеркан Н.С.* Справочник машиностроителя. Т. 2, – М.: Гос. науч.-техн. изд-во маш.-строит. лит.-ры, 1956. – С. 467-468.

Стаття надійшла до редакції 30 грудня 1999 року.